

MODELE DE DIGITALIZARE ȘI APLICABILITATEA LOR LA NOUA EDIȚIE A DICȚIONARULUI EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE

ANDREEA RADU-BEJENARU

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, București
e-mail: andreea_radubejenaru@yahoo.com

Cuvinte-cheie: *lexicografie electronică, dicționar explicativ, limba română, sistem lexical digital, funcții și instrumente de căutare.*

Keywords: *electronic lexicography, defining dictionary, Romanian language, digital lexical system, functions and search tools.*

INTRODUCERE

În zilele noastre, o mare provocare o reprezintă creșterea relevanței cercetării științifice (din orice domeniu) pentru societate, cu scopul diminuării distanței dintre comunitatea academică și cea locală. Din această cauză, oamenii de știință încearcă în permanență nu doar să descopere noi pârgii de comunicare între cele două, ci și să aibă o prezență cât mai accentuată în viața cotidiană a populației. Acest lucru se poate realiza, credem noi, prin maximizarea a doi indicatori ai cercetării, și anume utilitatea și accesibilitatea datelor – cu cât datele au un impact mai palpabil asupra vieții cotidiene și cu cât ele ajung facil la un număr mare de indivizi, cu atât relevanța cercetării științifice pentru societate este mai mare. Digitalizarea resurselor culturale – de orice fel ar fi ele – este un pas remarcabil în evoluția cercetării, sporind, prin urmare, gradul de intensitate al indicatorilor mai sus amintiți.

În acest sens, în ceea ce privește științele umaniste și, în special, filologia, un rol important îl au dicționarele electronice sau digitale. Nu este o noutate faptul că teoreticienii lexicografiei electronice propun, înainte de toate, identificarea nevoilor lexicografice ale utilizatorilor viitorului dicționar și satisfacerea lor într-o măsură cât mai mare. Demersul lor este doar o altă modalitate de a pune știința în slujba individului, înlesnindu-i astfel traiul și activitatea profesională. De aceea, ne propunem să abordăm aici tema digitalizării unuia dintre cele mai utilizate și notorii dicționare ale lexicografiei noastre, anume a *Dicționarului explicativ al limbii române* (DEX). Vom încerca să facem o schiță cât mai clară și completă a lui, nu atât din perspectiva aspectului, cât, mai ales, din cea a funcționalității. Vom avea permanent în vedere necesitățile potențialului utilizator și vom încerca să îi

anticipăm așteptările. Vom prezenta modele ale unor dicționare de limbi străine existente în mediul online și vom analiza, punctual, acele instrumente pe care le considerăm necesare și aplicabile în realizarea proiectului nostru. Crearea unui dicționar online de larg consum, nespecializat, așa cum este cazul dicționarului explicativ, ridică o serie de probleme diverse, mai ales în condițiile în care nu există o tradiție a lexicografiei electronice pe teren românesc, fiind un domeniu aflat la început de drum.

1. DICȚIONARELE ELECTRONICE. CARACTERSTICI ȘI AVANTAJE

Începutul lexicografiei electronice, deși într-o formă destul de diferită față de cea pe care o cunoaștem astăzi, datează din anii '60 ai secolului trecut (Granger 2012: 1). Lexicografia electronică s-a constituit treptat, evoluând odată cu tehnologia, și a cunoscut mai multe etape – o primă etapă a lexicografiei tradiționale asistate de computer, o etapă a transferului dicționarilor tipărite pe suport electronic și o ultimă etapă (aflată și astăzi în curs de desfășurare) a dicționarilor electronice în adevăratul sens al cuvântului, concepute cu ajutorul computerului și strict pentru uzul pe astfel de dispozitive (De Schryver 2003: 143–144). În consecință, la sfârșitul anilor '80, o serie de lucrări lexicografice deveniseră deja disponibile pe compact-disc ori sub forma dicționarilor electronice de buzunar. De atunci, numărul dicționarilor electronice, precum și tipologia lor au cunoscut o creștere semnificativă. Pe lângă proiectele derulate de instituții avizate, există și numeroase dicționare alternative, majoritatea fiind actualizate permanent pe baza colaborării cu utilizatorii, o strategie care nu este foarte avantajoasă din anumite puncte de vedere: „The downside, however, is that accuracy is no longer guaranteed and therefore, in the eyes of some, user-generated dictionaries are of ‘little scientific value’ unless mechanisms for quality control are put in place” (De Schryver 2003: 160).

Evoluția lexicografiei electronice nu se reflectă numai în multitudinea de dicționare existente, ci și în avansarea în plan teoretic a unor ipoteze ce prevăd dispariția dicționarilor în format fizic până la încheierea secolului al XXI-lea. Astfel de teorii nu sunt cu totul rupte de realitate, ținând cont că există deja ediții ale unor dicționare importante ce sunt planificate pentru apariție exclusiv în format online, cum este cazul ediției a treia a *Oxford English Dictionary* sau a celei de-a patra ediții a *Webster's New International Dictionary, Unabridged*. Fenomenul în discuție se datorează, în principal, cererii crescânde de dicționare online sau în format electronic (Granger 2012: 2). Observăm, așadar, că există un raport strâns de dependență între evoluția lexicografiei, pe de o parte, și cea a tehnicii, pe de altă parte. În prezenta eră a tehnologiei și a informației rapide, lexicografia tinde să se adapteze necesităților mereu aflate în schimbare ale individului, motiv pentru care cercetătorii caută neîntrerupt modalități inovative de a răspunde acestora.

Dicționarele electronice sunt definite, în sensul cel mai larg, drept colecții de date electronice structurate care pot fi accesate cu ajutorul mai multor instrumente,

îmbunătățite cu o gamă largă de funcționalități și utilizate în diverse medii (De Schryver 2003: 146). Definiția dată acoperă, de fapt, o tipologie mult mai variată de resurse lexicografice, una dintre tendințele actuale fiind hibridizarea și fluidizarea granițelor dintre ele: „barriers between the different types of language resources – dictionaries, encyclopedias, term banks, lexical databases, vocabulary learning tools, writing aids, translation tools – are breaking down” (Granger 2012: 4). Obiectivul principal al lexicografiei electronice contemporane este sporirea calității lexicografice în tot ansamblul ei și eficientizarea proiectelor din punctul de vedere al timpului și resurselor financiare (Caruso 2014: 373). În prezent, există o mare varietate de dicționare în format digital, unele dintre ele fiind evaluate – într-un mod foarte plastic – drept *copycats*, simple reproduceri ale edițiilor printate, iar altele ca *Rolls Royces*, adevărate sisteme capabile să se adapteze nevoilor curente ale utilizatorilor (Caruso 2014: 368). Cu toate că astăzi tehnologia este destul de avansată și lexicografia poate avea multe beneficii de pe urma ei, multe dintre dicționarele existente pe internet sunt considerate a fi doar niște dicționare tradiționale puse pe un microcip (Weschler, Pitts 2000, apud Granger 2012: 2). Unii cercetători sunt de părere că nu este de ajuns ca dicționarele electronice să reproducă principiile dicționarelor tradiționale și că scopul lor nu ar trebui să fie numai schimbarea suportului pe care se află, ci crearea unor instrumente care să permită operațiuni mai complexe decât simpla căutare a unui cuvânt într-o bază de date (Leroyer 2013: 231).

În contextul dat, se conturează tot mai mult o distincție vizibilă între dicționarele electronice și sistemele lexicale digitale (*digital lexical systems*), cele din urmă reprezentând o variantă mai avansată și mai bine structurată a primelor. Printre caracteristicile unor astfel de sisteme se numără următoarele: a) sunt formate dintr-o bază de date electronică, iar un dicționar tipărit poate fi oricând editat pornind de la aceasta; b) analiza lexicală este conectată la baze de date (de regulă, un corpus de texte cu metode eficiente de căutare), așadar combină funcțiile unui tezaur cu cele ale unui dicționar clasic; c) sunt instrumente ce implică flexibilitate atât din partea cercetătorului, cât și a utilizatorului, ceea ce se reflectă în cele patru atribute majore ale acestora: modularitate, funcționalitate incrementală, dezvoltare cumulativă, pluralitate a metodelor (Klein 2019: 84). Întrucât suntem de părere că ele sunt relevante pentru discuția prezentă, vom dezvolta, pe scurt, cele patru caracteristici evidențiate și în studiile referitoare la dicționarul digital al limbii germane (*Digitale Wörterbuch der Deutschen Sprache*, DWDS).

Modularitatea se referă la faptul că sistemul lexical digital este format din mai multe componente editabile și utilizabile în mod independent – pot exista, spre exemplu, modulul pronunție, modulul morfologie, sintaxă, semantică, etimologie etc. Fiecare modul este de sine stătător și poate beneficia de actualizări individuale, fără a fi nevoie de modificări la nivelul întregii intrări lexicale și fără a aștepta implementarea lor într-o anumită succesiune. Modularitatea este o caracteristică importantă nu doar din perspectiva transformărilor interne, ci și din cea a

transformărilor de ordin extern, global, tranziția de la un tip de dicționar la altul putându-se face mult mai ușor (spre exemplu, un dicționar monolingv poate deveni unul bilingv doar prin adăugarea echivalențelor dintr-o altă limbă) (Klein 2019: 85).

Funcționalitatea incrementală reprezintă segmentarea obiectivului principal în obiective secundare, care sunt implementate pe măsură ce ele se concretizează, fără a se aștepta finalizarea întregului dicționar, așa cum se întâmplă cu cele tipărite (ale căror volume apar pe parcursul unor lungi perioade de timp) (*ibidem*).

Dezvoltarea cumulativă face referire la faptul că nu trebuie urmărit neapărat lucrul în ordine alfabetică, ca în cazul dicționarelor tradiționale. Modulele independente pot fi introduse, actualizate sau eliminate independent, în diferite momente sau simultan, de către același operator sau de către operatori diferiți, cu condiția păstrării unui punct central de referință (*ibidem*).

Ultima dintre trăsăturile amintite este pluralitatea metodelor. Prin acest concept se înțelege combinarea, în funcție de scop, a mai multor metode de lucru pentru obținerea unui rezultat cât mai comprehensibil pentru utilizator. Astfel, pentru câmpuri lexicale mai abstracte – cum sunt cele care conțin date tehnice, spre exemplu – poate fi adăugat conținut multimedia spre exemplificare (Klein 2019:86). De asemenea, un dicționar explicativ se poate folosi și de module ce descriu relații semantice (sinonimie, antonimie, hiponimie etc.) pentru definirea unei noțiuni – ținând cont de specificul fiecărei intrări lexicale în parte, întrucât nu toate pot fi definite prin intermediul aceleiași relații semantice.

Pe lângă cele patru caracteristici principale, eficiența sistemelor lexicale digitale se reflectă și în alte aspecte ce devansează capacitățile dicționarelor tradiționale. Un atu de primă importanță este posibilitatea mult mai mare de stocare a datelor și dispariția limitărilor impuse de spațiul redus al unui volum tipărit. Gradul mult mai crescut de accesibilitate – accesul facil și rapid de pe orice dispozitiv, din orice loc, accesul la mai multă informație, la exemple mai numeroase etc. – este un alt avantaj al sistemelor lexicale digitale (Granger 2012: 4). În afară de acestea, poate cel mai reprezentativ element pentru dicționarele digitale este căutarea mai precisă și mai rapidă cu ajutorul diverselor instrumente puse la dispoziție – prin sugerarea unor forme asemănătoare, prin filtre, interogări multiple etc. De asemenea, posibilitatea de reutilizare a datelor (Kübler, Pecman 2012: 189) și referințele încrucișate imediate (Dziemianko 2012: 320) sunt și ele alte două însușiri specifice respectivului tip de resurse lexicale.

2. DEX³ ONLINE, PRINCIPII DE BAZĂ

Întrucât fiecare intrare are propriul său caracter, propria sa sintaxă, dar și pentru că ne aflăm încă la început de drum în domeniul digitalizării resurselor lexicale, considerăm că trebuie stabilit, înainte de toate, un mod clar de lucru (instrucțiuni referitoare atât la conținut, cât și la formă), precum și următoarele

chestiuni indispensabile apariției unui dicționar digital: principiile de colectare și selectare a datelor (inclusiv inventarul de cuvinte), tratamentul diferitelor tipuri de date, utilizarea unui anumit metalimbaj, structura unei intrări (Abel 2012: 84). Un dicționar electronic, și mai ales unul nespecializat, de uz comun, așa cum este și cazul proiectului nostru, ar fi ideal ca, pe lângă planificarea procesului de colectare și analiză a datelor, să prevadă și o etapă de consultare a utilizatorilor pentru a afla propunerile și așteptările lor (Caruso 2014: 372). Totodată, trebuie să avem în vedere un aspect important, și anume că acesta se va adresa unor categorii diverse de utilizatori – de la elevi, la profesori, studenți, specialiști în diferite domenii și chiar cercetători. Așadar, va trebui să acordăm atenție sporită nu doar modului de selectare și structurare a datelor, ci și celui de prezentare a informației.

Un lucru cert este faptul că pentru a face față competiției cu alte resurse lexicografice existente pe internet, dar și pentru a ne impune nu doar prin autoritatea pe care o are un dicționar academic, ci și prin funcționalitatea dicționarului în forma sa digitală, este necesar să identificăm ce nevoi au eventualii utilizatori din punct de vedere lexicografic și să încercăm, prin intermediul produsului pe care îl vom pune la dispoziție, să le satisfacem într-o cât mai mare măsură (Granger 2012: 10; Leroyer 2013: 231): „According to Tarp (2008) a lexicographic function is the satisfaction, through the selection and presentation of easily accessible data, of types of lexicographically relevant information needs that may arise for a potential, specific type of user in a specific type of extra-lexicographical situation” (Granger 2012: 4).

Vom încerca, în paginile următoare, să oferim o imagine de ansamblu asupra structurii și funcțiilor pe care am dori să le implementăm (dar să le și găsim în calitate de utilizatori) la primul dicționar explicativ academic în format online.

3. PROPUNERI STRUCTURALE ȘI FUNCȚIONALE

3.1. Structura unei intrări propunem să fie organizată modular, întrucât acest tip de configurare va fi util atât la personalizarea interfeței în momentul căutării, cât și la editarea ulterioară a informațiilor. O intrare lexicală ar trebui să cuprindă, în ordinea redată mai jos, următoarele elemente: cuvânt-titlu, informație gramaticală (clasa – substantiv, verb, adjectiv etc. – și categoria gramaticală – gen, număr), definiție (prin evidențierea genului proxim și a diferențelor specifice), forme flexionare, variante, etimologie (principiul etimologiei directe, corelat cu informațiile din DA, DLR și DELR, acolo unde este cazul). Ca module separate, organizate în afara intrării propriu-zise, considerăm că sunt necesare următoarele: contexte, sinonime (redate în ordinea gradului de corespondență semantică pentru fiecare sens – totale, parțiale), expresii (colocații, locuțiuni, frazeologisme), combinații tipice. De asemenea, pronunția este o altă componentă ce merită luată în calcul. Majoritatea dicționarelor existente online pun la dispoziția utilizatorilor

fișiere audio pentru a reda pronunția corectă a cuvintelor. Pentru că limba română nu pune mari probleme din acest punct de vedere, ar putea fi de ajuns marcarea accentului. Dacă, însă, dorim să acoperim toate categoriile de potențiali utilizatori și luăm în considerare utilizarea dicționarului de către persoane nevorbitoare de limba română, atunci există două posibilități – redarea cuvântului-titlu în sistem AFI (o soluție facilă pentru cercetători, dar nu foarte utilă pentru utilizatorii necunoscători ai alfabetului fonetic) sau redarea prin fișiere audio (o variantă mai utilă pentru utilizatori, dar mai costisitoare din punctul de vedere al implementării).

3.2. Formele flexionare (despre care am amintit puțin mai sus) puse în legătură directă cu **normele ortografice** sunt o informație pe care o considerăm necesară și pe care ne-am dori să o regăsim într-un articol de dicționar electronic. Dacă vrem ca DEX³ să fie nu doar un simplu dicționar, ci și un instrument educativ, de instruire a utilizatorilor în ceea ce privește folosirea corectă a limbii române, atunci ar trebui să introducem sub fiecare intrare formele flexionare așa cum apar ele în DOOM (pentru categoria numelui, formele de plural + formele de G/D; pentru categoria verbului, doar formele problematice, corelate cu DOOM, cum este, de exemplu, cazul lui *îngădui* vb., ind. prez. 1 și 2 sg. *îngădui*, 3 *îngăduie*, imperf. 3 sg. *îngăduia*; conj. prez. 3 *să îngăduie* sau al lui *cheltui* vb., ind. prez. 1 sg. *cheltuiesc/cheltui*, imperf. 3 sg. *cheltuia*; conj. prez. 3 *să cheltuiască/să cheltui* etc.). De asemenea, pentru că se subînțelege faptul că DEX este subordonat DOOM din punctul de vedere al ortografiei, putem oferi informații suplimentare referitoare la normele ortografice prin atribuirea unui cod fiecărei reguli și marcarea cuvintelor cărora li se aplică regula cu un tag interactiv care, prin apăsare, afișează norma respectivă, așa cum se întâmplă în Duden. Astfel, s-ar răspunde nevoii tot mai pregnante a utilizatorilor de a avea acces la informații gramaticale corecte și avizate.

3.3. Contextele au o relevanță majoră pentru exemplificarea noțiunii exprimate de cuvântul-titlu și pentru interpretarea corectă a unității lexicale definite. Pentru acest modul există mai multe posibilități, însă fiecare dintre ele prezintă anumite neajunsuri, motiv pentru care ele pot fi socotite drept complementare. Exemplele pot fi integrate fie a) prin trimitere directă la corpusul de referință al limbii române (CoRoLa), fie b) prin extragere din baza de date a DA și DLR (cu precădere pentru arhaisme și cuvintele mai puțin uzitate, în cazul în care nu se regăsesc în corpus), fie c) prin trimitere la alte surse de pe internet (o variantă mai puțin realizabilă, întrucât trimiterile nu ar putea fi revizuite și atunci ar exista riscul prezentării unor informații neconforme cu standardele limbii române). Deoarece diversele corpusuri realizate pentru română nu cuprind toate textele din toate stilurile funcționale ale limbii și nici textele de dinaintea anului 1989, există posibilitatea ca anumite cuvinte să nu aibă ocurențe sau ca exemplificarea intrărilor lexicale să fie lacunară (pot lipsi sensuri mai vechi, atestate înainte de 1989, spre exemplu). Conceptul de integrare a corpusului (*corpus integration*) nu este unul nou în literatura de specialitate. Pentru că

majoritatea limbilor beneficiază deja de corpusuri bogate, mulți cercetători preferă utilizarea unor date structurate, procesate într-o oarecare măsură din punct de vedere lexicografic, ceea ce le ușurează și eficientizează munca (Granger 2012: 3, Paquot 2012: 164). Se conturează, astfel, necesitatea vădită a întregirii corpusului limbii române, dar și cea a utilizării unor metode multiple pentru ilustrarea noțiunilor introduse în dicționarul explicativ online.

3.4. Colocațiile, locuțiunile și unitățile frazeologice sunt un alt element ce nu ar trebui să lipsească din varianta online a noului dicționar explicativ. Cu scopul de a vedea cum sunt structurate informațiile din această categorie, am analizat câteva dicționare electronice din punctul de vedere al redării combinațiilor fixe de cuvinte. Dicționarele pe care le-am consultat sunt Macmillan English Dictionary Online (MEDO), Cambridge Dictionary (CD) și Merriam-Webster (MW). În MEDO și CD sunt sugerate doar combinațiile fixe care încep cu cuvântul introdus în câmpul căutării. În privința lor, se observă o oarecare inconsecvență, în sensul că în primul, expresia *bite the dust*, spre exemplu, nu apare și sub *dust* la secțiunea *Phrases* (deși apare în lista derulantă din dreapta, sub *Other entries for this word*), iar în cazul celui de-al doilea, această unitate frazeologică nu apare la nicio secțiune sub intrarea *dust*. MW afișează locuțiunile și frazeologismele doar sub verbe, astfel că expresia *bite the dust* apare sub voce *bite*, dar, din nou, nu și sub *dust*. La secțiunea *Phrases related to dust* apar, totuși, câteva sugestii de combinații de cuvinte cu caracter fix. În câmpul de căutare al dicționarului MW apar sugerate expresii doar în momentul în care se mai introduce cel puțin încă un element component, ceea ce face dificil accesul la expresii pentru vorbitorii nenativi.

Pentru DEX³, ar fi ideal să urmărim cu consecvență modelul propus în Interactive Language Toolbox (Verlinde, Peeters 2012: 154–155) și să introducem combinațiile fixe de cuvinte (indiferent de caracterul lor) sub fiecare element constituent relevant semantic. Se impune, totodată, tratamentul diferențiat al părților de vorbire neflexibile: spre exemplu, nu vom introduce unitatea frazeologică *a da cu oiștea în gard* sub prepoziția *cu*, însă expresia *fără doar și poate* trebuie introdusă nu numai sub elementul component *poate*, ci și sub *doar*. Pentru a respecta nevoile utilizatorului și pentru a nu îl obliga pe acesta să treacă printr-o listă lungă de expresii și sensurile lor, ele pot fi redată fie cu sens ascuns și buton de click „arată mai mult” pentru derularea definiției, fie ca hyperlink, așa cum se întâmplă în CD.

3.5. Combinațiile tipice ale intrării cu alte unități lexicale nu reprezintă un element des întâlnit în dicționarele online. Întrucât am observat de multe ori, mai ales în rândul tinerilor, tendința de a întrebuița termenii greșiți în anumite combinații de cuvinte, fie simple colocații, fie unități frazeologice, considerăm necesară o asemenea de secțiune în structura dicționarului explicativ digital. Puternica influență a limbii engleze sporește și ea ambiguitatea unor îmbinări frecvente atunci când vine vorba de utilizarea unei anumite unități lexicale într-un context dat, dând naștere unor calcuri frazeologice. Există astăzi în limba română

construcții precum *fumător învederat* (în loc de *fumător inveterat*), *dosare clasificate* (în loc de *dosare secretizate*), *caracter de film/joc* (în loc de *personaj de film/joc*), *a face sens*, *a oferi suportul* etc. care sunt lipsite de naturalețe din punct de vedere semantic, ele fiind consemnate de către lingviști ca greșeli. Pentru că ne propunem ca varianta online a DEX³ să aibă și un scop didactic, atunci putem implementa una dintre strategiile folosite de Duden și DWDS. Aceste dicționare au o secțiune specială (*Wortwolken* „nori de cuvinte” sau *tag clouds*, în engleză) unde sunt redată cele mai frecvente unități lexicale cu care cuvântul-titlu poate forma o combinație. Ele sunt generate automat, prin metode statistice, pe baza analizei corpusului de texte conectat la dicționar, și oferă utilizatorului posibilitatea de a selecta categoria lexicală pe care o dorește afișată. Gradul de tipicitate a combinațiilor se reflectă în mărimea fontului folosit – cu cât combinația cu un anumit cuvânt este mai tipică, deci cu cât are mai multe ocurențe, cu atât fontul cuvântului respectiv este mai mare. Singurul viciu al metodei de generare, avertizează autorii Duden, este acela că analiza automată nu face distincția între cuvintele omonime, astfel încât sub o intrare pot fi afișate combinații din sfera ambelor cuvinte. Pentru DEX³, o piedică în realizarea acestei secțiuni nu ar fi analiza statistică, ci mai degrabă corpusul. Considerăm că un bun punct de plecare ar putea fi baza de texte utilizată pentru atestări la redactarea celorlalte dicționare academice, precum și corpusul de referință al limbii române.

3.6. Funcția de căutare este, indiscutabil, instrumentul cel mai util în sporirea gradului de accesibilitate a unui dicționar digital. Propunerile noastre pentru această funcție sunt întâlnite la majoritatea dicționarelor existente online și au ca scop minimizarea efortului utilizatorului și maximizarea eficienței căutării. Una dintre propuneri este căutare incrementală (*incremental search*), de la cuvânt la text (Verlinde, Peeters 2012: 154) și se referă la faptul că, în momentul în care utilizatorul scrie primele litere ale unui cuvânt, apar automat sugestii de alte cuvinte și combinații de cuvinte care încep cu secvența respectivă. La fel de utilă este și căutarea cu ajutorul metacaracterelor (*wildcard search*). Putem folosi fie un singur caracter pentru toate situațiile, fie două caractere pentru rezultate mai concrete, ce pot fi introduse la începutul, mijlocul sau finalul secvenței de litere – spre exemplu asterisc (*) ca substitut pentru un număr de litere mai mare ca unu și semnul întrebării (?) pentru un singur caracter lipsă, așa cum este în Oxford English Dictionary (Prinsloo 2012: 124). Căutarea aproximativă (*approximate search*) este un alt instrument necesar și presupune ca, la introducerea unei forme inexacte a cuvântului dorit, utilizatorul să fie redirecționat spre o listă de cuvinte asemănătoare cu secvența introdusă în câmpul de căutare. Memorarea vocabularului (*vocabulary retention*) are ca scop personalizarea căutării prin sugerarea unor cuvinte deja căutate anterior. Este o idee mai costisitoare din punctul de vedere al timpului și resurselor și presupune folosirea modulelor cookie, cu ajutorul cărora sunt stocate datele introduse de utilizatori. Ultima funcție pe care o considerăm folositoare este cea de hyperlink, care presupune accesarea oricărui

cuvânt prin clic și redirecționare pe pagina intrării respective, fără a mai fi necesară introducerea cuvântului în câmpul de căutare.

3.7. Personalizarea este, de asemenea, o caracteristică importantă a dicționarilor digitale. Adaptarea interfeței la nevoile utilizatorului se poate face prin afișarea sau ascunderea anumitor componente sau secțiuni ale unei intrări care nu fac obiectul căutării sale, dar și prin aplicarea inițială a unor filtre prin care să fie selectată doar informația dorită. O observație în această privință ar fi faptul că prea multe opțiuni de afișare și selecție a datelor (prin bife, introducere de filtre etc.) pot îngreuna căutarea și pot fi contraproductive pentru utilizator, iar prea puține astfel de opțiuni pot genera un rezultat inexact (Verlinde, Peeters 2012: 150).

3.8. Inputul și feedbackul utilizatorilor sunt două chestiuni asemănătoare, dar diferite ca impact asupra dicționarului. Deși inputul utilizatorilor (modificarea liberă a informației de către orice vizitator al site-ului) ar fi de mare ajutor în actualizarea informației despre inventarul de cuvinte și sensurile acestora, nu ne dorim transformarea DEX-ului într-o resursă de tip wiki, întrucât calitatea și veridicitatea informației nu pot fi controlate ori verificate în timp real. În locul unei asemenea abordări, considerăm mai adecvată varianta feedbackului de tip formular, prin care un utilizator poate semna un eventual sens nou, o variantă, o grafie diferită, un context neobișnuit etc. al unui cuvânt-titlu.

4. CONCLUZII

Din prezentarea noastră reies câteva concluzii, dar și unele necesități imediate. Considerăm că cea mai convenabilă modalitate pentru creșterea accesibilității la noul dicționar este fie transferul dicționarului explicativ exclusiv în mediul online, fie separarea acestei versiuni de versiunea tipărită. O asemenea abordare ar permite actualizarea permanentă a informațiilor și ar fi mai eficientă din punctul de vedere al timpului, orice intrare putând fi introdusă în orice moment, fără a fi nevoie să se aștepte finalizarea întregului dicționar. Datele pot fi modificate oricând (introduse, actualizate, șterse), astfel nemaifiind necesară apariția unei noi ediții. În plus, plecând de la varianta online se poate edita și tipări oricând o nouă ediție a dicționarului. Pentru a putea implementa toate propunerile sugerate în paginile precedente, este nevoie de crearea unui site dinamic, cu o bază de date relațională care să ofere acces la informațiile deja existente, dar care în același timp să colecteze și să stocheze informații noi, ceea ce presupune și găzduirea pe un server web. În acest mod, am putea extinde funcționalitatea dicționarului explicativ, transformându-l într-un reper pentru posibile proiecte viitoare, precum dicționare bilingve, software-uri de traducere automată etc.

Întrucât această variantă a dicționarului se va adresa unui public larg, format majoritar din indivizi deprinși cu noile tehnologii, va fi nevoie de o pagină interactivă, cu o interfață *user-friendly*, intuitivă, care să permită navigarea facilă.

Totodată, asigurarea accesului de pe alte dispozitive (optimizarea paginii pentru a face posibil accesul de pe smartphone sau tabletă ori crearea unei aplicații pentru Android/iOS) este o cerință indispensabilă.

Sugestiile de mai sus nu pot fi puse în practică decât prin formarea unei echipe interdisciplinare care să aducă laolaltă lexicografi și informaticieni și prin suplimentarea resurselor financiare. Un proiect de anvergură, care să se apropie de modelele internaționale mai sus amintite și care să se impună nu doar prin autoritate academică, ci și prin ușurința cu care este accesat, necesită eforturi sporite pe toate planurile. Expunerea pe care am făcut-o aici este realizată atât din perspectiva cercetătorului în domeniul lexicografiei, cât și din perspectiva utilizatorului de dicționare online. De aceea, am încercat să evidențiem elementele pe care ne-am dori să le întâlnim pe pagina unui dicționar academic online. Totodată, urmărind tendințele vorbitorilor de limbă română manifestate în comunicarea pe platformele online, considerăm că este o bună ocazie ca dicționarul explicativ în format digital să capete și o funcție didactică, prin care să fie popularizată și încurajată utilizarea corectă a limbii române. Chiar dacă propunerile prezentate depășesc, poate, posibilitățile actuale ale instituției noastre, implementarea lor se poate face etapizat, pe o perioadă mai lungă de timp. Astfel de proiecte, în opinia noastră, sunt necesare pentru a ține pasul cu direcțiile actuale ale lexicografiei electronice și pentru a dezvolta această ramură științifică și pe teren românesc, unde există loc pentru progres.

BIBLIOGRAFIE

- Abel, A., 2012, „Dictionary writing systems and beyond”, în Granger, S., Paquot, M. (ed.), *Electronic lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 83–106.
- Caruso, V., 2014, „Key Issues in Fuentres-Olivera and Tarp’s Theory and Practice of Specialised Online Dictionaries”, *Lexikos* 24, 362–377.
- De Schryver, G. M., 2003, „Lexicographers’ dreams in the electronic-dictionary age”, *International Journal of Lexicography* 16 (2), 143–199.
- Dziemianko, A., 2012 „On the use(fulness) of paper and electronic dictionaries”, în Granger, S., Paquot, M. (ed.), *Electronic lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 319–341.
- Granger, S., 2012 „Introduction: Electronic lexicography – from challenge to opportunity”, în Granger, S., Paquot, M. (ed.), *Electronic lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 1–11.
- Klein, W., 2019, „Das digitale Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS)”, *Lexicographica: International annual for lexicography*, Berlin, New York: De Gruyter, 79–96.
- Kübler, N., Pecman, M., 2012, „The ARTES bilingual LSP dictionary: From collocation to higher order phraseology”, în Granger, S., Paquot, M. (ed.), *Electronic lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 187–209.
- Leroyer, P., 2013, „Putting words on wine: OENOLEX Burgundy, new directions in wine lexicography”, *Lexicography and Dictionaries in the Information Age: Selected Papers from the 8th ASIALEX International Conference*, Bali: Airlangga University Press, 228–235.
- Paquot, M., 2012, „The LEAD dictionary-cum-writing aid: An integrated dictionary and corpus tool”, în Granger, S., Paquot, M. (ed.), *Electronic lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 163–185.

- Prinsloo, D. J., 2012, „Electronic lexicography for lesser-resourced languages: The South African context”, în Granger, S., Paquot, M. (ed.), *Electronic lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 119–144.
- Tarp, S., 2008, *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-knowledge. General Lexico-graphical Theory with Particular Focus on Learner's Lexicography*, Tübingen: Niemeyer.
- Verlinde, S., Peeters, G., 2012, „Data access revisited: The Interactiv Language Toolbox”, în Granger, S., Paquot, M. (ed.), *Electronic lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 147–162.
- Weschler, R., Pitts, C., 2000, „An experiment using electronic dictionaries with EFL students”, *The Internet TESL Journal* VI (8): <http://iteslj.org/Articles/Weschler-ElectroDict.html>.

DIGITIZATION MODELS AND THEIR APPLICABILITY TO THE NEW EDITION OF THE EXPLANATORY DICTIONARY OF THE ROMANIAN LANGUAGE

Abstract

This paper aims to present some of the most recent examples of digitization from international lexicography (mainly the English one), in order to determine to what extent we can implement them in our future DEX online project. Instead of describing complete lexicographical models, with all of their functions and tools, we prefer to select just some of the features of different electronic dictionaries that we consider appropriate and applicable to ours. In other words, we are trying to sketch the image of the DEX in terms of functionality, according to the new theories of *e-lexicography*. Although some of the propositions may seem bold for the current context, we strongly believe that we should try to surpass the form of a simple dictionary transferred to an electronic device and to achieve the status of a complex digital lexical system.

